उत्तरमाह उभयमिति तत्रमोक्षेउभयंसंन्यासःसोपासनंकर्मचउपयुज्यते तथाधर्मस्यफलंस्वर्गःचित्तशुद्धिर्वा इतरस्यअधर्मस्यपापस्यनित्यकर्मत्यागस्यवाफलंनरकःउपयुज्यतइति ॥२३॥ इदमेवसंग्रहवाक्यंविवृणोति तस्मिन्स्थितावितिद्वाभ्यां उभयंसंन्यासःसोपासनंकर्मच तस्मिन्मोक्षेस्वस्वरूपेस्थितौस्थितिनिमित्तंनित्यंअविचलं वाशब्दएवार्थः तयोर्विशेषमाह ज्ञानेनेति संन्यासपूर्वकेणज्ञानेनब्रह्मविद्यया सिद्धंनित्यनिर्वृत्तंब्रह्मप्रतिहंतिअनृतजडदुःखादिप्रातिकूल्येनसच्चिदानंदात्मकंगच्छतिप्राप्नोति हंतेरत्रगत्यर्थत्वंज्ञेयं तथासोपासनेनकर्मणाअन्यथासिद्धाद्विपरीतंसाध्यंपुण्यंप्रशस्तंदेवतादिभावंउपैति यतःदेही देहाभिमानीभवति तथागतंतेनप्रकारेणस्थितंसिद्धंनरदेहाभिमानजंपापमपिकदाचित्उपैति देवभावंप्राप्तोपिकदाचिन्मुच्यतेऽन्यथाजयविजयादिवत्ततोभ्रश्यत्यपीतिज्ञानमेवश्रेष्ठमितिभावः ॥ २४ ॥ फलंधर्मस्यैवेतरस्यचेत्युत्तरार्द्धंविवृणोति गत्वेति उभयंपुण्यस्यपापस्यचफलंस्वर्गनरकाख्यंतच्चअस्थिरंक्षयिष्णुगत्वाप्राप्यपुनरस्मिन्लोकेकर्मणापूर्वसंस्कारानुगुणेनतत्तद्योन्युचितेनयुज्यतेयोगंप्राप्नोति कर्म कृत्वातत्फलंभुक्त्वापुनःकर्मैवकुरुतेतेनकर्मपाशान्नमुच्यतेइत्यर्थः यद्यप्येवंतथापिसचापिकर्मयोगीकर्मणाधर्मेणधर्मरूपेणपापंप्रणुदतिदूरीकरोतिविद्वान् मूढस्तुकर्मणःफलंस्वर्गपश्वादिकमेवेच्छतीतिभावः

सनत्सुजातउवाच उभयमेवतत्रोपयुज्यतेफलंधर्मस्यैवेतरस्यच ॥ २३ ॥ तस्मिन्स्थितौवाप्युभयंहिनित्यंज्ञानेनविद्वान्प्रतिहंतिसिद्धं ॥ तथान्यथापुण्यमुपैतिदेहीतथागतंपापमुपैतिसिद्धं ॥ २४ ॥ गत्वोभयंकर्मणायुज्यतेस्थिरंशुभस्यपापस्यसचापिकर्मणा ॥ धर्मेणपापंप्रणुदतीहविद्वान्धर्मोबलीयानितितस्यसिद्धिः ॥ २५ ॥ धृतराष्ट्रउवाच यानिहाहुःस्वस्यधर्मस्यलोकान्द्विजातीनांपुण्यकृतांसनातनान् ॥ तेषांक्रमान्कथयततोपिचान्यान्नैतद्विद्मवेत्तुमिच्छामिकर्म ॥ २६ ॥ सनत्सुजातउवाच येषांव्रतेथविस्पर्धाबलेबलवतामिव ॥ तेब्राह्मणाइतःप्रेत्यब्रह्मलोकप्रकाशकाः ॥ २७ ॥

अतोहेतोर्धर्मोबलीयान्नत्वधर्मः इतिहेतोस्तस्यधर्मंकुर्वतःसिद्धिःकालेनरागादिदोषनाशद्वारामोक्षोप्यस्तीत्यर्थः विद्धीतिपाठेसिद्धिमितिशेषः ॥ २५ ॥ काम्योधर्मःपापंचबंधहेतुःनित्यधर्मजंचपुण्यंमोक्षहेतुरितिमन्वानःपृच्छति यानिहाहुरिति अपामसोममम्रृताअभूम अक्षय्यंहवैचातुर्मास्ययाजिनःसुकृतंभवति यस्यैतेऽष्टाचत्वारिंशत्संस्काराःसब्रह्मणःसायुज्यंसलोकतांगच्छतीत्याद्याःश्रुतयःस्मृतयश्चपुण्यकृतांद्विजातीनांस्वधर्मस्यफलभूतान्सनातनान्नित्यान्लोकान्आहुः तेषांक्रमान्धर्मतारतम्येनउच्चनीचभावंकथय ततोपिचान्यान्निरतिशयान्प्रत्यगानंदरूपान् बहुत्वंपूजायां मोक्षसुखंचकथय एतत्स्वधर्मादन्यत्स्वाभाविकप्रवृत्तिविषयभूतंनिषिद्धंकाम्यंचकर्मवेदितुंनइच्छामि एतेनस्वस्यवैराग्यंदर्शितं प्रकृतेचतदुपयोगोस्तीतिज्ञेयं ॥ २६ ॥ उत्तरमाह येषामिति व्रतेयमनियमादिरूपेविस्पर्द्धाअहमन्येभ्योऽधिकंयमादीन्साधयिष्यामिअहमन्येभ्यइतिसंघर्षः विश्वामित्रादिवत्तपस्याभिनिवेशइतियावत् बलवतांमल्लादीनामिव तेयोगिनः ब्राह्मणाःसगुणब्रह्मविदइतःदेहात्प्रेत्यगत्वाब्रह्मलोकेतेजस्विनःपूज्याभवंतितोमुक्तिंचब्रह्मणासहप्राप्नुवंति तथाचस्मर्यते ब्रह्मणासहतेसर्वेसंप्राप्तेप्रतिसंचरे परस्यांतेकृतात्मानःप्रविशंतिपरंपदमिति ॥ २७ ॥

Digitized by Google